

Nikola
Vukobratović
**Kome prijete
nevidljivi meci?
Političke implika-
cije novohistori-
stičke prakse**

BAUK NOVOG HISTORIZMA

Kasnih sedamdesetih godina prošlog stoljeća javlja se niz tekstova koji se bave poviješću engleske renesansne književnosti, a čiji će specifični pristup dobiti naziv novi historizam (Montrose 2007b: 53). Unatoč kasnijim pokušajima Stephena Greenblatta, uz čije se ime najizravnije veže taj novi pristup, da mu se pridjene nešto ozbiljniji i teorijski osmišljeniji naziv, poetika kulture, novi historizam ostat će glavna oznaka, kako za simpatizere, tako i za njegove protivnike. Osamdesetih će novi historizam postati 'sljedeća velika stvar' u angloameričkoj znanosti o književnosti. On će se vrlo brzo učvrstiti na sveučilištima i ostalim akademskim institucijama (časopisima, konferencijama), te će postati predmet polemike, pohvale i kritike (Pieters 1999: 11). Doista, senzacija koju je prouzrokovala pojava novog historizma daleko premašuje područje renesansne književnosti, ili povijesti književnosti, pa čak i znanosti uopće.

Više je elemenata pogodovalo stvaranju takve senzacije. Jedan od njih svakako je popularnost novohistorističkih tekstova koju mogu zahvaliti, kako formi tekstova (eseji) i izboru tema, tako i retoričkim strategijama koje primjenjuju. Pri izboru tema mislim prije svega na inzistiranje na bizarnome, tj. na poseban interes za neobično unutar onoga što se smatra vlastitom kulturom (Greenblatt 1992: 169). Takve bizarnosti javljaju se u tekstovima u anegdotama slobodno razmještenim po tekstu s namjerom da potvrde opću tezu. (opet nezgrapno: Takve bizarnosti u obliku anegdota razmještene su unutar teksta s namjerom da potvrde (njegovu) opću tezu.) Brojnost i raznolikost anegdota ponekad je zadivljujuća, ali njihova veza s pretencioznim zaključkom nije uvijek jasna. Tako Greenblattov programski esej *Prema poetici kulture* (Greenblatt 2007b) lagano skače s pokušaja teorijske elaboracije novog historizma na anegdote o vlastitim iskustvima predavanja, zatim na čitanje Lyotarda i Jamesona u opoziciji, pa na retoričke strategije pisaca Reaganovih govora, uređenje nacionalnog parka Yosemite i,

konačno, na probleme prezentacije osuđenika na smrt. Jedan drugi 'kanonski' esej novog historizma, također Greenblattov tekst *Nevidljivi meci* (Greenblatt 2007a), počinje prepričavanjem poznatog teksta mikrohistorije o Mennochiju, ranonovovjekovnome talijanskom mlinaru i teologu-amateru, da bi se, 'istražujući' mogućnost ranonovovjekovnog ateizma, pozabavio slučajem Thomasa Harriota, prvo policijskim interesom za njega, a onda i njegovim izvještajem iz Novog svijeta, koji čita paralelno s Macchiavellijevim *Vladarom*, a naposljetku i sa Shakespeareovim komadom HENRIK ČETVRTI, PRVI DIO. Ako se uzme u obzir kako je riječ o kratkim tekstovima, jasno je da rezultat mora biti jedan vrlo dinamičan tekst koji svakako svjedoči o erudiciji autora, ali manje doprinosi, čvrstoći argumentacije, ako je to ikada i bila intencija tih anegdota. Naime, kako tvrdi Sonja Laden (Laden 1999), izgleda kako Greenblattovi tekstovi više liče primarnim nego sekundarnim tekstovima, ali također i kako se, očitim odustajanjem od klasičnoga kritičkog strukturiranja teksta, odnosno "poetizacijom" teksta, istodobno želi "sakriti" poetičnost, odnosno prikriti fikcionalnost vlastitog diskurza. Time Greenblatt daje dojam da ono što se predstavlja kao "prava" povijest zapravo, umjesto da istražuje, samo literarno preoblikuje književnu povijest. Ipak, ovakva formalistička analiza koju nudi Laden, koliko god bila korisna u demistifikaciji nekih novohistorističkih postupaka, čini mi se, ipak previđa inovativnost novohistorističkog čitanja.

Drugi razlog senzacije ili žestokih rasprava mogao bi biti specifičan politički ulog koji nosi novohistorističko čitanje, a koji je mogao igrati posebno važnu ulogu u specifičnoj povijesnoj situaciji. U pregledima napada i bijesnih reakcija na novi historizam često se navodi uvodnik dnevnog lista SAN DIEGO UNION u kojem se u gotovo makartističkom zanosu prozivaju "ljevičarski znanstvenici" koji prijete uništavanjem baštine zapadne kulture i povratkom barbarizma (Montrose 2007b: 76). Iako je kritika upućena iz akademskih

krugova, koju također navodi Montrose u istom članku, teorijski sofisticiranija, u biti se svodi na isto: optužbu za "obnovu" marksizma sa sumnjivim namjerama prema "civilizaciji". Montrose navodi i članak Edwarda Pechtera u kojem se, u lošem pokušaju parodije, novi historizam eksplicitno uspoređuje s "baukom" komunizma (Montrose 2007b: 56). Jedino što Pechter time doista parodira vlastiti je hladnoratovski diskurz *red scarea*. Brook Thomas doista vidi izravnu vezu između takvih komentara i klasične hladnoratovske retorike obrane "slobodnog svijeta" (Thomas 1991). Naime, pošto je splasnula sovjetska vojna sila, a time i ratna opasnost, propagandno oružje preselilo se na fronte 'kulturnog rata', pri čemu je neprijatelj stari marksizam. On se više ne pojavljuje u vidu konkurentske super-sile, nego ljevičarskih intelektualaca, a utrka više nije u naoružanju, nego za 'mlade umove' Amerike. Ono što se nije promijenilo opasnost je koju on predstavlja za opstanak civilizacije. Bez obzira na genezu takvog diskurza protiv novog historizma, očito je da je upravo političnost novog historizma jedan od njegovih provokativnijih elemenata. Političke implikacije rada novih historista središnja su tema ovog rada.

No, prije nego što se pozabavimo tim implikacijama, navest ćemo i treći razlog interesa za novi historizam, a to je njegova specifična 'nova' teorijska pozicija koja ulazi u (implicitnu ili eksplicitnu) polemiku s tradicijom kritičke misli, prije svega u Americi.

TEORIJSKO POZICIONIRANJE

Unatoč senzaciji koju je bez sumnje izazvao, ostaje nedorečeno što novi historizam zapravo jest. Postoji čak i konfuzija oko toga kad počinje, a kad završava, odnosno traje li još. O tome svjedoči Pietersova anegdota o tome kako je, nepunih godinu dana nakon što je organizirao konferenciju koja je novi histo-

rizam kao hit-temu trebala uvesti u Flandriju, u Londonu organizirana konferencija na kojoj je zaključeno kako najnoviju eru kritičke teorije definitivno treba smjestiti "poslije novog historizma" (Pieters 1999: 14). Ove razlike u razumijevanju perioda dominacije novog historizma ne treba shvatiti tek kao znak provincijalnoga teorijskog zaostajanja ili pak brzine smjenjivanja kritičkih 'era', već i kao znak nejasnoća o tome koji su to elementi koji novi historizam čine prepoznatljivim.

O tome donekle svjedoči i Greenblattova nelagoda (ili bar retorička figura iste) u pokušaju da definira novi historizam. On to naposljetku i čini definirajući ga kao "praksu" (Greenblatt 2007b: 80). I u drugim se prikazima novog historizma nastoji prikazati kako je nedostatak teorijske elaboracije specifičnosti novohistorističkog pristupa kompenziran konkretnim primjerima takvog pristupa – dakle praktičnim ostvarenjima (Pieters 1999: 12). Naglasak je na praktičnosti očigledan, a pisanje prethodi promišljanju tradicija i utjecaja na koncepte kojima se koriste. Greenblatt eksplicitno kaže da ne vidi nikakvu prednost u prethodnoj artikulaciji vlastite pozicije (Greenblatt 1992: 167). U takvoj se situaciji ponuđeno teorijsko obrazloženje koje slijedi čini kao naknadna rekonstrukcija o nastanku onoga što se već prepoznaje kao fenomen i sada se nastoji teorijski pozicionirati u odnosu na aktualne i ranije fenomene.

Mogući bi pristup u razumijevanju teorijske pozicije stoga bio historizirati novi historizam, odnosno smjestiti ga u historijski (povijesni?) kontekst. Taj je kontekst u akademskom smislu poststrukturalizam, odnosno ono što Eagleton zove "desnom" dekonstrukcijom (Eagleton 1986). Čini se kako je dekonstrukcija u svojoj dominantnoj verziji u SAD-u poslužila kao svojevrsno suvremeno teorijsko 'pokriće' za nastavak onog čitanja kakvo je tipično za novu kritiku. Ta vrsta kritike, dominantna u SAD-u od četrdesetih do šezdesetih godina prošlog stoljeća, predstavlja oblik ekstremne tekstualističke i formalističke reakcije na ranije povijesti književnosti koje su se svodile na biografizam, te procjenu 'točnosti' ili

ispravnosti prikaza 'duha vremena' pojedinoga povijesnog razdoblja u književnom tekstu, dakle one književne povijesti koja je davala zanimljive podatke o pozadini nastanka teksta, ali je malo toga imala za reći o samom tekstu (Tyson 2006: 135). Takva obnova nove kritike proizlazi iz svojevrsne 'zloupotrebe' sintagme "nema ništa izvan teksta" na koju se dekonstrukcija običava svoditi. Ta sintagma, suprotno tumačenju 'desne' dekonstrukcije, ne znači da je kontekst potpuno nevažan, već upravo suprotno, da je svaki tekst već uključen u odnose moći koji ne djeluju samo u 'tekstu samom'. Implikacije ovog nesporazuma su, ako se dovedu do krajnosti, potpuno suprotstavljena tumačenja o odnosu reprezentacije i referentne zbilje (Montrose 2007b: 54).

U takvoj situaciji novi historizam predstavlja pokušaj izlaženja iz slijepe ulice pantekstualizma. On inzistira na tome kako tekstovi ne levitiraju iznad konkretnih historijskih uvjeta u kojima nastaju, već su dio historijske situacije, što znači i odnosa moći, dakle politike. Ipak, njegovo inzistiranje na konkretnim uvjetima ne znači da je riječ o odustajanju od osnovnih postulata poststrukturalizma ili njihovu osporavanju. Novohistorističko tumačenje odnosa teksta i historijskih uvjeta snažno se oslanja na rad poststrukturalističkog povjesničara Haydena Whitea (White 1987). Za Whitea je tekst dio historijskih uvjeta, i to ne samo kao njihov odraz, već kao aktivni sudionik u stvaranju tih uvjeta. Novi historisti načelno prihvaćaju taj model za kojeg Montrose nudi formulu: "povijesnost tekstova, tekstualnost povijesti" (Montrose 2007b: 61). Time se naglasak stavlja na poststrukturalističko učenje da je svaka povijest diskurzivna konstrukcija, ali se ujedno polemizira s pantekstualizmom 'desne dekonstrukcije'. Dakle, polemiku s 'desnom dekonstrukcijom' treba vidjeti prije svega kao sukob unutar poststrukturalizma.

Ipak, Greenblatt u teorijskom pozicioniranju nudi model novog historizma kao pristupa koji uspijeva izbjeći zamke, kako poststrukturalizma, tako i marksizma, koje postavlja kao

suprotstavljena čitanja od kojih je jedno nužno formalističko, a drugo determinističko (Greenblatt 2007b: 80). Njegov je postupak pri teorijskom pozicioniranju novog historizma dakle ravnomjeran odmak od poststrukturalizma i marksizma, barem na razini retoričke figure konstruiranja opozicije. Takav postupak, tj. konstruiranje suprotstavljenih pozicija da bi ih se pobilo prijedlogom modela koji izbjegava njihovu konstruiranu isključivost na neki način dosta slični Greenblattovu shvaćanju integracije subverzivnog diskurza o kojem će kasnije biti riječi.

Koliko je takav postupak nepravedan prema poststrukturalizmu vidjeli smo gore, ali u kakvom odnosu stoji prema marksizmu i koliko utemeljenja ima u optužbi da novi historizam oživljava marksizam? Za početak, Greenblattova opreka poststrukturalizam/marksizam ne izgleda uvjerljivo jer je utjecaj marksizma na izbor tema, ali i na nastanak koncepata poststrukturalista ogroman, kao što pokazuje na primjer slučaj Derride (Eagleton 1986: 352). Stoga, ako novi historisti i jesu uveli marksizam u *mainstream* šekspirologiju, kao što tvrdi Eagan (Eagan 2004: 2), onda su to sigurno učinili posredno, nastavljajući interes marksista za ideologiju od Marxa i Engelsa, preko Gramscija do Althussera, na čiji se rad bez sumnje nastavljaju i Foucault i Derrida.¹

Osim toga, Greenblattova opreka nije opravdana ni zbog toga što bi marksizam u njoj trebao igrati ulogu pôla "vulgarnog materijalizma". Takva optužba marksizma za vulgarni materijalizam zvuči posebno ironično ako se uzme u obzir da se on sam u devetnaestom stoljeću konstituirao

¹ Veza je kulturnih materijalista s marksizmom nešto posrednija, što svakako ima veze s činjenicom da engleski marksizam ima znatno jaču tradiciju (E. P. Thompson, Raymond Williams, Stuart Hall). Doduše, dosljednost njihova marksizma dovodena je u pitanje zbog očite sklonosti pojedinih kulturnomaterijalističkih čitanja da govore ravnopravno o klasnom, rodnom i rasnom potlačivanju. U takvom čitanju čini se kao da eksploatacija proizlazi iz činjenice da pojedinac pripada 'krivoj' grupi, a ne iz proizvodnih odnosa (Eagan 2004: 87).

u opreci i prema idealizmu mladohegelijanaca i materijalizmu Feuerbacha. Vulgarni materijalizam u marksističkoj terminologiji jednako je pejorativan termin kao i u poststrukturalističkoj terminologiji. Upravo zato marksizam govori o dijalektičkom materijalizmu nasuprot onom vulgarnom materijalizmu. Svoditi materijalizam marksizma na determinizam znači zanemarivati tradiciju koja je osmislila koncepte kao što su ideologija, robni fetišizam ili postvarenje, istodobno znatno nasljeđujući njenu tradiciju. Ovakvo osporavanje marksizma njegovim vlastitim oružjem predstavlja poseban oblik historijske amnezije. Dakako, time ne želim reći da, unatoč plodnim utjecajima, ne postoje ogromne i nepremostive razlike između marksističkog i novohistorističkog čitanja, ali one se nalaze negdje drugdje: u njihovim političkim implikacijama.

KOME PRIJETE NEVIDLJIVI MECI?

Istraživati političke implikacije znanstvenog rada može izgledati u najmanju ruku promašeno, a u najgorem slučaju može se shvatiti kao napad na znanost. Čineći to, nalazimo se u opasnosti da budemo izloženi (kao novi historisti) optužbama za 'politicizaciju' znanosti o književnosti. Uostalom, zašto bi bilo važno što jedan pristup u proučavanju engleske renesanse književnosti govori o 'politicu'? Takav prigovor nije utemeljen, ne samo zato što je uvjerljivo osporena svaka pretenzija znanosti na neideologičnost, tj. ideološku meta-poziciju (što je marksistički poučak koji je poststrukturalizam usvojio), dapače, jer tvrdnja neideologičnosti preduvjet je ideološke funkcije znanosti, nego i zato što se novi historizam eksplicitno deklarira kao angažirani pristup. Pripadnost generaciji nove ljevice kasnih šezdesetih i akademski otpor reganizmu među osnovnim su impulsima u procesu stvaranja novog historizma (Greenblatt 1992: 167).

S obzirom na predmet proučavanja, novi historisti imaju sasvim dobro 'opravdanje' za političko čitanje Shakespearea: to je funkcija Shakespearea u engleskoj nacionalnoj integracijskoj ideologiji koju još uvijek ima (Montrose 2007b: 74). Osim toga, kada govorimo o kazalištu, čini se kako u renesansi nije funkcionirala distinkcija između umjetničkog i političkog kakvu mi danas običavamo praviti (Dollimore 2007: 42). Takva je distinkcija ideološki proizvod kasnijeg razdoblja.

U procjeni političkih implikacija novog historizma posebno istaknuto mjesto zauzima pitanje subverzije i integracije,² odnosno pitanje djelatnosti [agency] pojedinca i njene autonomije u odnosu na poredak moći. Riječ je o pitanju je li moguća subverzija, odnosno ima li prostora za pojedinca da osporava poredak moći ili je i to osporavanje već unaprijed uključeno u potvrđivanje poretka. Unatoč žestokim polemikama oko ovog pitanja, teško da se može naći dosljedna pozicija novog historizma. Montrose pozicije u toj debati vidi kao "reduktivne, polarizirane i nedinamične" za što smatra odgovornim kritičare novog historizma, a ne sam pristup (Montrose 2007b: 64–5). Čak i u eseju koji je ključna referenca u ovoj polemici, spomenutim *Nevidljivim mecima*, Greenblat osjeća potrebu da se ogradi od tumačenja prema kojima subverzija nije moguća ili je nužno unaprijed integrirana (Greenblatt 2007a: 162). Osim toga, u kasnijem eseju *Resonance and Wonder*, u kratkom odgovoru na optužbe da je negirao mogućnost subverzije, odnosno da je svaki otpor nužno kooptiran, ponudit će jednostavnu formulu: "neki jesu – neki nisu" (Greenblatt 1992: 165).

Ipak, nisu sasvim neosnovane optužbe da esej *Nevidljivi meci* u zaključku nudi tumačenje prema kojem je subverzija nužno proizvedena da bi se integrirala, odnosno kako subverzija nije ništa drugo nego funkcija moći kojom se moć potvrđuje.

² Ovdje zadržavam prijevod termina *containment* prije svega zbog određenog napora uloženog u njegovo uvođenje, ali i uvažavajući primjedbu kako bi svako rješenje koje ne bi podrazumijevalo istodobno *uključivanje* i *obuzdavanje* bilo manjkavo.

Čitajući književne i neknjiževne tekstove, Greenblatt uočava kako u njima autori dolaze do zaključaka koji bi trebali dovesti u pitanje mehanizme funkcioniranja sustava u kojem žive, ali to ipak ne čine, odnosno subverzija je integrirana.³ Greenblatt smatra da se to događa jer je subverzivno u tekstu već unaprijed namijenjeno integriranju u sustav i time predodređeno da služi potvrđivanju umjesto propitivanju. Takvo Greenblattovo tumačenje Harris vidi kao nastavak funkcionalizma u društvenim znanostima (Harris 1999), učenja u kojem se za opis društva koriste korporativne i biološke metafore, a svaki društveni događaj promatra kao dio sustava. Subverzija (u funkcionalističkoj terminologiji devijacija) izvanjska je i društvo je teži integrirati u svoj smisleni sustav u procesu koji društvenom sustavu daje novu koherentnost. Riječ je zapravo o modelu društva koje je u svom prirodnom stanju nekonfliktno, što funkcionalizam čini konzervativnom paradigmom koja je historijski (ne slučajno) bila važna u reproduciranju hladnoratovskog diskurza.

Bez obzira na sličnosti, čini se da Greenblattov koncept integracije mnogo više nasljeđuje od Foucaulta nego od Durkheima (Šporer 2005: 202). U *Nadzoru i kazni* već se nudi takav model na primjeru zatvora, prema kojem je prekršaj (prividna devijacija) dio sistema zbog čega ga on proizvodi (Šporer 2005: 176). Utjecaj Foucaulta bio je presudan za još jedan novohistoristički koncept koji je važan za polemiku oko subverzije i integracije. Riječ je o konceptu prema kojem je manifestna pretjerana okrutnost u kažnjavanju zločinaca u ranom novom vijeku dokaz posebnog tradicionalnog modela moći, modela koji se oslanjao na teatralnost mučenja umjesto na

3 Književni je tekst HENRIK IV, PRVI DIO, a neknjiževni je tekst izvještaj Thomasa Harriota o Indijancima kojima europski doseljenici vladaju koristeći nadmoćnu tehnologiju kao dokaz svoje veze s bogovima. To što Indijanci vide božansko čudo u ljudskoj tehnologiji trebalo je, misli Greenblatt, potaknuti Harriota da posumnja u vlastitu religiju.

zatvorsku instituciju koja je postala dominantna kasnije (Šporer 2005: 171). Takve teatralne rituale kao što je mučenje kao mehanizam vladanja novi historisti pronalaze i u elizabetanskoj Engleskoj (Montrose 2007a: 205). Razlog zašto npr. dvor pribjegava teatralnosti kao dominantom mehanizmu vladanja novi historisti vide u nepostojanju državnih aparata koji su na raspolaganju suvremenoj državi, aparata kao što su stajaća vojska, birokracija ili policija (Montrose 2007a: 184). U novohistorističkom modelu teatralnost je način na koji se kompenzira nedostatak materijalne osnove vlasti, pa se čini kako u elizabetanskoj Engleskoj politička moć izvire iz teatarskih dasaka.

Ako se vratimo odnosu novog historizma s marksizmom možemo reći da, ako novi historizam jest historijski, on svakako nije materijalizam. Nema nikakve sumnje da je dvor ulagao poseban napor u teatralnost prezentacije moći, ali uvid u povijesne prikaze mehanizama rješavanja društvenih sukoba pokazuje nam da u tim nemirnim vremenima, kada je položaj kraljice dodatno oslabljen vjerskim sukobima, ključni instrument za održanje na vlasti nije bila toliko inovativna prilagodba pastorale u slavljenju kraljice, koliko sposobnost brzog regrutiranja vojske (Kesselring 2007). Dakako, to ne znači da teatralnost nije imala važnu funkciju u održavanju sustava, dapače. Stvar je u tome da ta dva mehanizma vladanja nisu suprotstavljena, a još su manje isključiva. Ovdje nam koristi Althusserova distinkcija ideoloških i represivnih aparata države. Kako pokazuje Althusser, instrumenti klasne vladavine nisu samo puška i pendrek, već i škola, obitelj i mediji, ali politička moć u *krajnjoj instanci* počiva na fizičkoj sili (Althusser 1986). Vlast se u mirnim vremenima ne predstavlja neposredno kao gola sila, već kao razrađen sustav institucija koje ne funkcioniraju primarno na sili, ali u trenucima kada je sustav ugrožen, upravo je sila ta koja ga održava. Drugim riječima, nevidljivi meci moraju povremeno nekoga i ubiti da bi imali ikakva efekta. Za razliku od toga, novohistoristički

model predlaže da je ideologija kompenzacija za nedostatak sile. Iako je točno da državni aparati (i ideološki i represivni) nisu bili toliko razvijeni u elizabetanskoj Engleskoj (bili su u najboljem slučaju u nastajanju), to ne znači da je potreba za silom bila manja, nego upravo suprotno – bila je veća. Iako Engleska (ili Hrvatska) danas imaju stajaću vojsku, državna vlast se ne predstavlja kao gola sila, već kao parlament, sindikat ili pravosuđe. Funkcioniranje državnih aparata suvremene države omogućuje manje represivnu, a više ideološku vlast. Uostalom, to potvrđuje i činjenica da je vojno gušenje pobuna u elizabetanskoj Engleskoj bila realnost, dok je u suvremenoj Engleskoj gotovo nezamislivo.

Za nove historiste moć i operacije moći ostaju gotovo isključivo u sferi ideologije čime upadaju u ono što Sinfield zove "zamkom moći i ideologije" (Sinfield 2007: 326). Kod novih historista (prije svega Greenblatta), kao i kod Foucaulta od kojeg nasljeđuje koncept moći, proizvodne odnose zamjenjuju odnosi moći, a u njihovu modelu decentralizirane moći (mikrofizike moći), čini se, nema mjesta promišljanju o materijalnim posljedicama 'poretka moći'. Drugim riječima, za njih nije toliko važno što se moć u pravilu manifestira kao privilegija nekoga da prisvaja proizvode tuđeg rada i kao monopol na nasilje, odnosno, kao klasna vladavina. Taj model zapravo znatno manje dopušta komunikaciju između materijalnih uvjeta i ideologije od determinizma koji napada. Umjesto ideologije kao mehaničkog pretiska ("odraza") materijalnih uvjeta, imamo ideologiju za koju je potpuno nevažno koja je njena materijalna i historijska funkcija. U logičnom slijedu, ako poredak moći nije važan za materijalnu osnovu, onda ne treba ni materijalna osnova da se poredak ugrozi. Zato otpor više nije klasna borba, nego "subverzija". Sam koncept subverzije pretpostavlja djelatnost u sferi diskurza, djelatnost osporavanja principa na kojima funkcionira poredak. Problem je u tome što subverzivnost nije imanentno svojstvo teksta, nego ovisi o odnosima snaga koji su u krajnjoj instanci uvijek materijalni.

Osim što je nematerijalistički, koncept subverzije i integracije također je i nedijalektički. U tom modelu, subverzija se gleda kao nešto izvanjsko, nešto što ugrožava koherentnu cjelinu poretka moći ili dominantne ideologije. Polemika se oko subverzije i integracije stoga vrti oko pitanja može li postojati nešto što se proizvodi u dominantnoj ideologiji a da joj istodobno bude protivno. Međutim, ideologija, gledana dijalektički, nije koherentna cjelina, i otpori koji se javljaju u njoj nisu joj izvanjski (uostalom, da se podsjetimo Derridaa, ne može se biti izvan ideologije), nego su posljedica kontradikcija unutar nje same. To je ono što Sinfield naziva napuklinama (Sinfield 2007: 326). Polemika o subverziji u sklopu opreka dio sistema/sukob sa sistemom lažna je jer je sukob već dio sistema, ali ne nužno zato da mu jamči sigurnost.

U *Nevidljivim mecima* Greenblatt do koncepta subverzije-integracije dolazi čitajući Harriota koji sasvim jasno prepoznaje političku funkciju religije na primjeru Indijanaca s kojima se susreće u Novom Svijetu. Greenblatt uočava kontradikciju u tome da Harriot istu političku funkciju ne vidi i u svojoj religiji. Izgleda kao da Harriot razumije mehanizme vladanja, ali ih ne zna 'prevesti' u svoju sredinu, ne zna radikalne zaključke dovesti do krajnjih konzekvenci. Prigovor koji Greenblatt upućuje Harriotu mogao bi se sasvim lako uputiti i Greenblattu. Iako smatra da uočava mehanizme proizvodnje otpora kojim se potvrđuje sustav, on se ograđuje govoreći o gotovo nemogućoj subverziji u elizabetanskoj Engleskoj, a ne govoreći ništa o vlastitom društvu. Koliko Harriot ostaje radikaln samo kada govori o Novom Svijetu, toliko Greenblatt ostaje radikaln samo kada govori o staroj Engleskoj. U oba slučaja, njihovi radikalni tekstovi ne mogu biti dovedeni do krajnjih konzekvenci jer ostaju zarobljeni u sferama daleke drugosti, odakle teško mogu prijetiti vlastitom sustavu. Takvo je sigurno utočište za bezopasnu radikalnost u poststrukturalizmu upravo sfera diskurza. (je li potrebna ova zadnja rečenica?)

PROIZVODNJA NOVOG

U uvodniku zbornika SHAKESPEARE AND HISTORICAL FORMALISM Stephen Cohen kaže da je povijest kritike u SAD-u oscilirala unutar opreke formalizma i historičnosti, pri čemu se jedna krajnost javljala kao reakcija na drugu. Uloga historijskog formalizma kao novog pristupa stoga treba biti razbijanje toga začaranog kruga i nuđenje ravnomjerne zastupljenosti i historije i formalizma (Cohen 2007). Povijest smjenjivanja kritičkih modela zapravo je išla malo drugačije. Model autoreprezentacije pri stvaranju novog modela nije nuđenje druge krajnosti kojom će se osporiti prva krajnost, već uvijek nuđenje srednjeg puta između dviju krajnosti. To je, kao što smo vidjeli, upravo postupak koji slijedi i Cohen u svom uvodu. Primjer takvog postupka vidjeli smo i u teorijskom pozicioniranju novog historizma, pri čemu smo taj postupak usporedili s konceptom subverzije-integracije. Periodično ponavljanje tog postupka očito služi proizvodnji *novog* u dijalektičkom odnosu negacija negacije (*nova* kritika – *novi* historizam, *novi* historizam – *historijski* formalizam). Paradoksalno, ono što je sporno u tom procesu upravo je novina teorijskog pristupa. Istodobno, očito je da akademsko tržište kasnog kapitalizma ne može funkcionirati bez *rebrandinga*. U tom smislu, suprotno tvrdnjama protivnika, *novi* historizam ne može biti obnova marksizma, upravo zato što marksistička kritika na tržištu predstavlja stariji model, svojevrsnu lanjsku modu, a postmodernizam očito nije odustao od progresivističke proizvodnje uvijek novih pravaca.

LITERATURA

Althusser, Louis (1986) *Ideologija i ideološki aparati države* u: S. Flere (ur.): PROTURJEČJA SUVREMENOG OBRAZOVANJA. Zagreb: RZ RK SSOH. Str. 119–139.

Cohen, Stephen A. (2007) SHAKESPEARE AND HISTORICAL FORMALISM. Hampshire: Ashgate Publishing Limited

Dollimore, Jonathan (2007) *Uvod: Shakespeare, kulturni materijalizam i novi historizam* u: Šporer, David (ur.): POETIKA RENESANSNE KULTURE: NOVI HISTORIZAM. Zagreb: Disput. Str. 33–51.

Greenblatt, Stephen (2007a) *Nevidljivi meci: subverzija vlasti u renesansi* u: Šporer, David (ur.): POETIKA RENESANSNE KULTURE: NOVI HISTORIZAM. Zagreb: Disput. Str. 161–186.

Greenblatt, Stephen (2007b) *Prema poetici kulture* u: Šporer, David (ur.): POETIKA RENESANSNE KULTURE: NOVI HISTORIZAM. Zagreb: Disput. Str. 79–94.

Greenblatt, Stephen (1992) *Resonance and Wonder* u: LEARNING TO CURSE, New York: Routledge. Str. 161–183.

Harris, Jonathan Gil (1999) *Historizing Greenblatt's 'Containment': the Cold War, Functionalism and the Origin of Social Pathology* u: Pieters, Jürgen (ur.): CRITICAL SELF-FASHIONING: STEPHEN GREENBLATT AND THE NEW HISTORICISM. Frankfurt am Main: Peter Lang. Str. 150–173.

Egan, Gabriel (2004) SHAKESPEARE AND MARX. Oxford: Oxford University Press

Eagleton, Terry (1986) *Frère Jacques: The politics of Deconstruction* u: EAGLETON, TERRY: AGAINST THE GRAIN. London: Verso. Str. 351–358.

Kesselring, K. J. (2007) THE NORTHERN REBELLION OF 1569: FAITH, POLITICS, AND PROTEST IN ELIZABETHAN ENGLAND. New York: Palgrave Macmillan.

Laden, Sonja (1999) *Greenblattian Self-Fashioning and the Construction of 'Literary History'* u: Pieters, Jürgen (ur.): CRITICAL SELF-FASHIONING: STEPHEN GREENBLATT AND THE NEW HISTORICISM. Frankfurt am Main: Peter Lang. Str. 11–20.

Montrose, Louis (2007a) *'Eliza, kraljica pastira' i pastoralna moći* u: Šporer, David (ur.): POETIKA RENESANSNE KULTURE: NOVI HISTORIZAM. Zagreb: Disput. Str. 187–219.

Montrose, Louis (2007b) *Poučavanje renesanse: poetika i politika kulture* u: Šporer, David (ur.): POETIKA RENESANSNE KULTURE: NOVI HISTORIZAM. Zagreb: Disput. Str. 53–78.

Pieters, Jürgen (1999) *General introduction* u: Pieters, Jürgen (ur.): CRITICAL SELF-FASHIONING: STEPHEN GREENBLATT AND THE NEW HISTORICISM. Frankfurt am Main: Peter Lang. Str. 11–20.

Šporer, David (2005) NOVI HISTORIZAM: POETIKA KULTURE I IDEOLOGIJA DRAME.
Zagreb: AGM

Thomas, Brook (1991) THE NEW HISTORICISM AND OTHER OLD-FASHIONED TOPICS.
Princeton, New Jersey: Princeton University Press

Tyson, Lois (2006) CRITICAL THEORY TODAY: A USER-FRIENDLY GUIDE. New York: Routledge

White, H. (1987) THE CONTENT OF THE FORM: NARRATIVE DISCOURSE AND HISTORICAL
REPRESENTATION. Baltimore and London: The John Hopkins University Press

